

УДК 61(092):378.017:351.852:393(477.54)

Г.Л. Демочко

**ІСТОРІЯ У БЛИХ ХАЛАТАХ: ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОБОТИ МУЗЕЮ ІСТОРІЇ
ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Стаття розкриває деякі аспекти роботи музею історії Харківського національного медичного університету, показані перші досягнення працівників музею у справі некрополезнавство.

Ключові слова: Харківський національний медичний університет, музей, виховання, студенти-медики, поховання, В.Д. Отамановський, некрополезнавство.

Статья раскрывает некоторые аспекты работы музея истории Харьковского национального университета, показаны первые достижения сотрудников музея в некропелеведении.

Ключевые слова: Харьковский национальный медицинский университет, музей, воспитание, студенты-медики, могилы, В.Д. Отамановский, некропелеведение.

The article exposes some aspects of work Kharkiv national medical university museum of history. The first achievements of museums employees are shown in necropolis work.

Key words: Kharkiv national medical university, museum, education, students-physicians, graves, V.D. Otamanovsky, necropolis work.

Постановка⁵⁴проблеми. На сьогодні значна увага приділяється морально-патріотичному вихованню студентської молоді. Величезний шар цієї роботи беруть на себе музеї, які не тільки зберігають предмети старовини, а й просвічують молоде покоління, ведуть разом з молодими науковцями дослідну роботу, залучають громадськість до збереження духовних та матеріальних пам'яток культури. Музеї сьогодні – це потужні установи, які не тільки формують світогляд, повагу до культурних цінностей, а й грають провідну роль у вихованні професійних якостей фахівця. Одним з таких музеїв є музей історії Харківського національного медичного університету. Більше ніж сорок років музей зберігає безцінні експонати, а й постійно поповнює свою колекцію. Історія музею – це не тільки сукупність матеріальних цінностей. Це – долі людей, які ще за життя славили Харківщину своєю працею, а тепер пам'ять про них назавжди увічнена у стінах цього музею.

Аналіз актуальних досліджень. Інтерес до музейної справи в останні часи зростає. На жаль, розвідки про музей історії Харківського національного медичного університету часто слабують відсутністю педагогічного аспекту,

який реалізовує музей у своїй роботі, а новий напрям роботи – некрополезнавство – ще не студіювався. В останні часи оглядові статті, присвячені окремим проблемам роботи музею, видавалися лише директором музею Жаннетою Миколаївною Перцевою, яка дбайливо, з любов'ю та величезним натхненням розповідала про музей [3, 5, 6]. Відповідно до невіршених завдань сформульована **мета даної статті** – розглянути просвітницьку роль музею у професійному вихованні студентів-медиків.

Виклад основного матеріалу. Ідея створення музею історії вищу виникла майже століття тому, коли Володимир Петрович Воробйов заснував у 1931 році перший у світі «Музей становлення людини», присвячений розвитку людського організму в історичному та медичному сенсі [4, 8]. Матеріали музею прислужилися не тільки студентам-медикам, а й широкому загалу. Перший досвід існування музею показав, що виникла необхідність систематизувати не тільки саму науково-дослідну роботу, а й історію проведення її у самому виші, бо на час створення музею медичний університет [тоді – інститут. – Г.Д.] мав вже більш ніж столітній славетний поступ.

Відкриття музею вишу відбулося у 1935 році, але, на жаль, значна частина експозицій була втрачена фашистською окупацією міста. Друге життя музею розпочалося у 1966 році, коли було підписано наказ про створення на базі вишу музею його історії. Через два роки музей прийняв перших відвідувачів, про що було відмічено у тогочасній медичній пресі [2, 1]. А у 1971 році міністерство культури УРСР присвоїло звання «Народний музей», що говорить про високу оцінку цієї установи, а нещодавно музей отримав звання «Зразковий музей» [1, 210; 6, 669]. Усі ці регалії – визнання високого рівня музею та професіоналізму його співробітників.

Основний напрям роботи музею – виховання професійних та людських цінностей у студентів-медиків. На щастя, нам є чим пишатися у цьому відношенні – серед імен медичної Харківщини є прізвища тих, хто стали піонерами у певній галузі, робили перші в світі сміливі наукові кроки, були прикладом жертвовного служіння власному народові.

Традиційна форма роботи зі студентами – екскурсія. У музеї налічується більше п'яти тисяч експонатів, частина яких представлена в основних експозиціях. Це власне історія розвитку самого вишу від 1805 року і до сьогодні, та історія розвитку медичної науки на Харківщині. Музей має величезну кількість особистих речей медиків, інструментарій, яким вони працювали, фотодокументи з особистих архівів. У музеї знаходяться рідкісні старі видання навчальної літератури, примірників яких майже не залишилося у місті. За рік приблизно три тисячі відвідувачів переглядають музейні експозиції.

Цікавий шар серед надбань музею становить медичний інструментарій, який використовувався у минулому. Особливу увагу та тремтячий подив завжди викликає бормашина з ножним приводом, що зберігається у музеї. Серед матеріальних цінностей у музеї знаходяться особисті речі викладачів медичного університету, що були передані ними у спадок, або знайдені після їх смерті. За допомогою експонатів від різних власників був зібраний «професорський куточок» – робоче місце професора з медичним приладдям. Стіл раніше належав професору, завідувачу кафедри судової медицини М.М. Бокаріусу, лікарський халат та капелюшок – професору, завідуючій кафедрою шпитальної терапії Л.Т. Малій, біноклярне пенсне – професору, завідувачу кафедрою нормальної анатомії людини В.П. Воробйову, посвідчення санітарного лікаря – П.Т. Петрову, стільці – директору НДІ медичної радіології [раніше – Рентген-Радіологічна Академія – Г.Д.] С.П. Григор'єву, мікроскоп – професору, завідувачу кафедри патологічної анатомії Г.Л. Дерману, рукописні твори – відомому хірургу М.П. Трінклеру. Цей стіл дозволяє доторкнутися до живої історії розвитку харківської медицини, а всі речі, що містяться на ньому, ніби ще зберігають тепло їх власників.

Під час екскурсій працівники музею намагаються підбрати

оригінали документів та матеріалів для експозицій, що представляються. На жаль, не всі документи збереглися, тому деякі експонуються у вигляді фотокопій. Сьогодні – це неоціненний доробок, який дозволяє якомога краще наблизити студента до тієї епохи, в якій працювали відомі представники харківської медичної школи.

Кожна екскурсія містить відомості про внесок медиків у науку, про їхню громадську позицію, про долі тих, хто опинився у вирії «червоних» репресій. Долі цих людей – приклад жертвовного служіння власному народу.

Серед тих, про кого дізнаються студенти-медики, слід згадати особистості І. М. Обо-

ленського – засновника харківської станції швидкої допомоги; В.П. Воробйова – вченого, якому вдалося забальзамувати та зберегти для нащадків тіло В.І. Леніна; І.В. Попандопуло – лікаря, який за власні кошти відкрив перший в Україні пологовий будинок та допомагав породіллям безкоштовно; Л.Л. Гіршмана – офтальмолога, який прийняв майже мільйон пацієнтів та не відмовив жодному; В.Я. Данилевського – вченого, який брав активну участь у відкритті міської бібліотеки [нині – наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка – Г.Д.].

Величезна робота розпочата співробітниками музею зовсім нещодавно. Це – некрополезнавство. У рамках цього напрямку ведеться робота з розшуку та охорони поховань медиків та співробітників університету. Багато поховань невідомі через те, що медичні працівники були репресовані та поховані з надзвичайно «скромними» почесними – нишком. Навіть родичі не знали, де знаходяться їхні могили. Зараз кожна кафедра медичного університету за-

кріплена за певними похованнями – співробітники вишу доглядають за могилами, відвідують їх з нагоди свят, підтримують у належному стані. Так, за останні роки були взяті під патронаж кафедрами та прибрані поховання М.Ф. Мельникова-Разведенкова, С.П. Григор'єва, В.Я. Данилевського на тринадцятому міському кладовищі, П.І. Шатилова, В.Я. Рубашкіна, М.С. та М.М. Бокаріусів на другому міському кладовищі. До цієї роботи залучені і студенти університету, які активно беруть участь у цьому.

Окремо хотілося б згадати поховання завідуючого кафедрою латинської мови Харківського медичного інституту Валентина Дмитровича Отамановського. Це ім'я – знакове для вишу. Валентин Дмитрович Отамановський – один з учасників Української Центральної Ради, відомий громадський діяч, вчений, краєзнавець. У 1929 році він проходив по справі Спілки Визволення України, а після репресій повернувся до Харкова і працював з 1958 по 1964 роки у медичному інституті, очолюючи кафедру латинської мови [7, 199]. У 1964 році раптова смерть від інфаркту міокарду зупинила серце В. Отамановського. Близьких родичів у Валентина Дмитровича не було, тому його поховання через деякий час стало занедбаним. Могильна плита розтрощилася, дверцята огорожі зламані, на усе поховання було повалено дерево – це місце не відвідувалося багато років. За ініціативи завідуючого кафедри суспільних наук, професора Робака Ігоря Юрійовича та старшого викладача цієї кафедри Демочко Ганни Леонідівни могила була розшукана та прибрана, а зараз нею опікуються співробітники кафедри латинської мови медичного університету. На семінарських заняттях з історії України завжди згадується ім'я Валентина Отамановського та вказується на необхідність збереження пам'яті про тих, хто тримав українську свободу у руках та плекав надії про незалежне майбутнє.

Охорона поховань медиків – це справа честі, данина, яку віддають вдячні нащадки своїм Вчителям. А ще – це виховання у студентів поваги

до пам'яті тих, хто звеличив харківську землю своєю працею.

Перспективи подальших досліджень. Величезна робота, яка ведеться співробітниками музею зі студентами медичного університету, виховує високоморальні людські цінності та професійні якості. Надалі музеї вишів можуть використати досвід роботи з некропознавства та провести власні розвідки з метою встановлення поховань науковців з метою вшанування їх пам'яті. Окремо треба провести дослідницьку роботу у вивченні долей тих, хто став жертвами репресій та був несправедливо забутий.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воронова Л.М. Музейна справа на Харківщині у 1960–1980-х рр. в контексті державної культурної політики. / Л.М. Воронова // Збірник наукових праць. Серія «Історія та географія». – Харків: Майдан, 2010. – Вип. 39. – С. 208–212.
2. Глухова М.В. Університетський музей відкрито! / М.В. Глухова // За радянського лікаря. – 1968. – № 38. – С. 1.
3. Немировська Н. Стежками пошуку... / Н. Немировська // Медична газета. – 2011. – № 10 (31 травня). – С. 7.
4. Новомінський А.Н., Попов В.М. Володимир Петрович Воробйов. / А.Н. Новомінський, В.М. Попов. – К.: Наукова думка, 1973. – 36 с.
5. Перцева Ж.М. Історія – свідетель прошлого, свет истины, живая память... / Ж.М. Перцева // Університет. – 2005. – № 4. – С. 54–59.
6. Перцева Ж.М. Музей історії ХНМУ. / Ж.М. Перцева // Історія Харківського державного медичного університету. 200 років. – Харків: ВПЦ «Контраст», 2005. – С. 669–672.
7. Робак І.Ю., Водотика С.Г. Особова справа В.Д. Отамановського як історичне джерело / І.Ю. Робак, С.Г. Водотика // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. – К., 2011. – Вип. 49 (7). – С. 199–206.